

Staatsvorming onder druk. Tracy's visie op Hollands eerste jaren van de Opstand

The founding of the Dutch Republic. War, finance, and politics in Holland 1572-1588

James D. Tracy

Oxford University Press, New York; 2008; 343 p.; ISBN 978-0-19-920911-8; € 98,99

Eens te meer brengt James Tracy een eigenzinnige monografie uit waarin het gewest Holland centraal staat. Na *A financial revolution in the Habsburg Netherlands* (1985) en *Holland under Habsburg rule* (1990), beide baanbrekende werken die nog steeds het historische debat bepalen, is *The founding of the Dutch Republic* het derde werk van de hand van Tracy over het graafschap dat uitgroeide tot het centrum van de Republiek.

Tracy zet zich in deze nieuwe studie af tegen de klassieke historische literatuur die de Opstand en staatsvorming in de Republiek probeert te begrijpen vanuit het gezichtspunt van een – min of meer – gecentraliseerde staat. Zich concentrerend op de eerste jaren van de Opstand, betoogt hij in navolging van Jonathan Israel dat de Unie van Utrecht (1579) vooral een Hollandse Unie was, primair gericht op de belangen van dat gewest. Holland zou dus centraal moeten staan in een studie naar de Opstand:

If the Union of Utrecht was indeed a “Hollandish Union”, it is perhaps time to turn the historical spy-glass around and look at the Revolt from Holland’s vantage point, rather than looking at Holland from the vantage point of a “centre” that never quite had things under control. (p.5)

The founding of the Dutch Republic is daarmee een uitgesproken Hollandocentrisch boek, waarin de auteur de geschiedenis van Holland in de jaren 1572-1588 volgt en deze geschiedenis bepalend acht voor de ontwikkeling van de Opstand en de daaruit resulterende Republiek.

Tracy heeft drie centrale argumenten om deze stelling te onderbouwen. Ten eerste hadden de Staten van Holland een duidelijke politiek-militaire strategie in de oorlog tegen Filips II, namelijk het verdedigen van de ‘Hollandse tuin’. Om Holland te vrijwaren van oorlogsgeweld, waren de Hollanders bereid disproportioneel veel bij te

dragen aan de oorlog tegen Spanje in andere gewesten. Ten tweede had alleen Holland de financiële macht die nodig was om voldoende troepen op de been te houden tegen de Spaanse koning. Binnen Holland vormden de gedeputeerden naar de Staten van Holland en de magistraten in de steden bovendien een relatief stabiele bestuurselite die op de meeste punten onderling overeengekomen doelen als godsdienst- en handelsvrijheid nastreefden. Hierdoor konden zij gezamenlijk de Hollandse belangen formuleren en nastreven.

Het boek is opgedeeld in vier delen, waarbij de wisselende machtsverhoudingen tussen de strijdende partijen als cesuur dienen (vóór 1572, 1572-1576, 1576-1582/1583 en na 1582/1583). Deel één bevat overigens ten opzichte van *Holland under Habsburg rule* geen nieuwe informatie. De vier delen worden telkens ingeleid door een proloog, waarin de elkaar snel opvolgende militair-politieke ontwikkelingen helder en schematisch uiteen gezet worden. Daarna volgen steeds aparte hoofdstukken waarin de drie hoofdargumenten voor de betreffende periode uitgediept zijn. Deze zeer systematische opzet belemmert de voortgang van het verhaal niet en helpt geweldig om de vaak complexe ontwikkelingen op een heldere manier inzichtelijk te maken.

The founding of the Dutch Republic blinkt uit in het detail waarmee de politieke ontwikkelingen in Holland weergegeven worden gedurende deze in veel opzichten verwarrende periode. Het onderzoek leunt hierbij sterk op de uitgegeven *Resolutiën van de Staten van Holland*. Vooral de financiering van de eerste jaren van de Opstand, waarover we tot nu toe wegens gebrekkige overlevering van administratief rekeningmateriaal in het duister tasten, weet Tracy aan de hand van vooral de *Resolutiën* overtuigend te reconstrueren. Het waren de burgers van de Hollandse steden die de oorlog betaalden, door (eventueel gedwongen) leningen financierden én het beheer van de inkomsten en uitgaven van de provincie steeds meer in handen namen. De eerste jaren van de Opstand kenmerkten zich daarmee door een ‘fiscale devolutie’. Juist het ad-hoc management van de stedelijke ‘*men on the spot*’ zou bepalend geweest zijn voor het succes van het Hollandse financiële beleid.

Tracy’s studie heeft op gewestelijk niveau dus het nodige opgebracht. Het nadeel van de Hollandocentrische aanpak – zowel qua uitgangspunt als bronnen – is dat belangrijke ontwikkelingen buiten Holland aan het gezichtspunt onttrokken blijven. Dat is op zich geen probleem, maar Tracy’s pretentie is natuurlijk meeromvattend en het blijft lastig om

Hollands dominante positie te benadrukken door alleen Holland vanuit de Hollandse bronnen te bestuderen.

Ondanks de tamelijk astronomische prijs van het boek en een toch niet geheel foutloze redactie, is deze mooie hardcover uitgave buitengewoon de moeite waard. *The founding of the Dutch Republic* is een zeer prettig leesbaar boek, waarin nieuw en gedetailleerd onderzoek op een heldere en overzichtelijke manier gepresenteerd wordt. De omvattende these is prikkelend en zal onder studenten van de politieke, maar hopelijk ook onder de studenten van economische geschiedenis de nodige discussie teweeg brengen. Als de Hollanders daadwerkelijk hun 'tuin' veilig wisten te stellen en daarvoor zelfs een zeer hoge prijs wilden betalen, hoe bepalend was dat dan voor de economische ontwikkeling van het gewest?

Matthijs Gerrits